

गुप्त प्रायश्चित्त

जर्मन लेखिका

फिकी बाउम हिच्या

"Secret Sentence" या कादंबरीचा अनुवाद

ना. सी. फडके

रिया पब्लिकेशन्स, कोल्हापूर

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,

शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

ajabpublications@gmail.com

गुप्त प्रायश्चित्त : ना. सी. फडके

© सुरक्षित

प्रकाशक

रिया पब्लिकेशन्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
riyapublications@gmail.com

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
ajabpublications@gmail.com

अक्षरजुळणी

रावजी देसाई

मुखपृष्ठ

चित्रमित्र पब्लिसिटी, कोल्हापूर.

मुद्रक

जयंत प्रिंटरी

आवृत्ती

२२ ऑक्टोबर, २०१३

किंमत

₹ २१०/-

गुप्त प्रायश्चित्त

भाषांतरासंबंधी थोडा खुलासा

"Secret Sentence" या कादंबरीचे हे भाषांतर तयार करताना ते शक्य तितकं शब्दशः व्हावं अशी खबरदारी घेतली आहे. परंतु प्रत्येक भाषेची एक स्वतंत्र मोडणी असते व भाषांतरकाराला अनेक वेळा तिचा अडथळा होतो. अशा वेळी शब्दापेक्षा अभिप्रायाकडे अधिक लक्ष दिल्यानं भाषांतर सुरस उतरतं. जर्मन माणसांची व स्थलांची नावं वगळली तर कादंबरी भाषांतरित नसून मुळातच मराठीत लिहिली गेली आहे असं वाचकाला वाटावं हे धोरण या भाषांतरात मी सतत ठेवलं आहे.

मूळ इंग्रजी कादंबरीत (म्हणजे जर्मन कादंबरीच्या इंग्रजी अनुवादात) काही भाग अनावश्यक वाटले ते गाळले तर कथानकाची यत्किंचितही हानि न होता पाल्हाळाचा दोष मात्र कमी होईल व पुस्तकाची चित्तवेधकता वाढेल असं मला वाटलं. या विचारानं इंग्रजी पुस्तकातील आठवं, नववं, बारावं, पंधरावं व सतरावं अशी पाच प्रकरणं संबंधच्या संबंध मी गाळून टाकली आहेत. त्याचप्रमाणे पृष्ठे ३२ ते ३५, ५०-५१, ७२-७३, ९५ ते १००, १०५ ते १०८, १३८ व २०७ गाळली आहेत. माझं हे भाषांतर "Secret Sentence" या पुस्तकाशी ताडून पाहण्याची ज्यांना इच्छा होईल त्यांच्यासाठी हा खुलासा करणं मला इष्ट वाटतं.

१९१४ सालच्या महायुद्धानंतर जर्मनीच्या राजकारणात जी आंदोलनं झाली त्यांच्या पार्श्वभूमीवर उभारलेली ही कादंबरी आहे. या कादंबरीचं मूळ जर्मन नाव "Feme" असं आहे. तिचं इंग्रजी भाषांतर 'एरिक सटन' यांनी केलेलं आहे. कादंबरीचा प्रचारात्मक उद्देश उघड आहे. परंतु ही एक हृद्य प्रेमकथाच आहे; व पुस्तक संपल्यावर जर्मनीच्या राजकारणाऐवजी नायकाच्या अंतःकरणातल्या प्रीतीच्या विविध अवस्थाच वाचकांच्या लक्षात राहतील आणि म्हणूनच हिचं कथानक जरी

जर्मनीत घडलेलं असलं तरी हिचं सौंदर्य मराठी वाचकांनाही आकर्षक वाटल्यावाचून राहणार नाही! अक्षर वाड्मयाची ही एक कसोटी आहे. आणि हट्टी टीकाकारांना ती कधी बदलता येणार नाही!

कोल्हापूर
१९४१.

ना. सी. फडके

भाग पहिला

खुनी

१

तो आपल्या खोलीच्या खिडकीजवळ गेला, अन् त्यानं वाकून खाली रस्त्यात पाहिलं, मनातल्या मनात त्यानं कुणाची तरी प्रतीक्षा केली असावी, ती त्याच्या दृष्टीत दिसली व तिच्यामुळे त्याच्या ओठांचीही क्षणभर हालचाल झाली.

बाहेर रस्त्यात जवळजवळ शुकशुकाटच होता. सान्या शहरावर धुरळ्याचा मळकट पडदा पसरल्यासारखा दिसत होता; अन् हारीनं दिव्यांचे खांब खडे होते ते शिरच्छेद झाल्यानंतरही सरळ ताठ उभ्या राहिलेल्या शिपायांसारखे भासत होते. मध्येच हातात भाजीचं टोपलं घेतलेली एक बाई रस्त्यानं रेंगाळत गेली. एका हातानं थोटा असलेला टपालवाला दारावरून गेला, त्यानं पत्रबित्र काही टाकलं नाही. पलीकडे पोरंचा घोळका खेळत होता. त्यातलं एक पोर भोकाड वासून रडू लागलं. एक मोटार कोपऱ्याचं वळण घेऊन आली अन् पों पों करून शिंग वाजवून पुढे गेली. एका घराच्या गॅलरीतल्या कुंडीत 'जिरोनीअम'ची फुलं - त्या फुलांचा मोसम वास्तविक आता संपत आला होता तरी फुललेली दिसली! पण यापलीकडे रस्त्यात काही नव्हतं!

त्या तरुण माणसानं दृष्टी परत फिरविली अन् एक निःश्वास टाकला. त्याच्या मनात आलं, काही घडत नाही, काऽऽ ही नाही! जिवाचा कोंडमारा करणारी जी तीव्र निराशा त्याच्या ठिकाणी आज कित्येक महिने साचत आली होती, ती या विचारात जणू व्यक्त झाली. त्यानं आपल्या खोलीत इकडे तिकडे पाहिलं तेव्हा त्याला वाटलं, तिथल्या वस्तू-वस्तूवर गतिशून्यतेचा उदासपणा पसरला आहे. जुनाट

टेबलावर कायद्याची पुस्तकं पडली होती, त्यावर धुळीचा लहानसा थर साचला होता. जुन्या थाटाच्या सोनेरी चौकटीच्या आरशातून जमिनीवर कवडसा पडला होता तो किती अंधुक! पलंगावरचं अंधरूण किती दिवसात न झटकलेलं. भिंतीवर त्याच्या वडिलांचे व आजोबांचे लष्करी वेषातले फोटो होते, ते विटून गेलेले. सेंट बार्थोलोम्यूच्या कतलीच्या चित्रावरचाही रंग उडालेला. खणाखणांच्या उंच कपाटावर त्याच्या वडिलांच्या टोपीची पेटी होती. तिच्यावरही किती धुरळा साचलेला!

ज्योआकिम बुर्थनं आपले हात खिशांत खुपसले, अन् अंधरूणावर पडून त्यानं पांघरूण लपेटून घेतलं. त्याला वाटलं, आपण आता गारटून जाणार, विस्तवाच्या जागी विस्तव नव्हता; टेबलावरच्या दौतीतली शाई सरली होती; अन् पाण्याची सुरईसुद्धा रिकामी होती!

अन् या तापत्रयात भर घालायला म्हणूनच की काय, पलीकडच्या खोलीतल्या बिन्हाडकरूंनी फोनोग्राफवर लष्करी गाण्याच्या तबकड्या लावून सारखी कटकट चालविली होती!

उसकटलेल्या अंधरूणात ज्योआकिम पडून राहिला. त्यानं आपले दोन्ही पंजे गुंतवून डोक्याखाली घेतले, अन् पाय दुमडून गुडघे उभे केले. जवळच्या टेबलावर सिगारेटची डबी पडली होती ती त्यानं हात लांबवून घेतली, अन् तिचा चाप दाबून उघडली. पण तिच्यात सिगारेट होती कुठे? त्याचा हात गळून बिछान्यावर पडला तो त्यानं सावरला नाही, अन् त्यानं एक दीर्घ श्वास घेतला. किती गारठलेली, धुरकटलेली, कडवटलेली होती खोलीतली हवा! सूर्यप्रकाश जवळ जवळ नाहीसा होत आला होता. भिंतीवरच्या कलंडत्या जुन्या आरशाचा कवडसा भुईवरून सरपटत गेला, अन् अखेर विस्तवाच्या जागेच्या कोपऱ्यात जाऊन दिसेनासा झाला. खोलीतल्या वस्तूंच्या रूपरेषा अस्पष्ट झाल्या. अन् वाढत्या अंधारात त्या मोठ्या अन् जाड भासू लागल्या. शेजारच्या बिन्हाडातला फोनोग्राफ जरा वेळ थांबला अन् पुन्हा सुरू झाला. समोर भिंतीवर 'सैनिकांचे प्रयाण' नावाचं चित्र होतं. त्याकडे ज्योआकिमनं शून्य दृष्टीनं टक लावून पाहिलं तो, त्याच्या लहानपणी होत असे तसा, त्या चित्रातली माणसं चौकटीतून निघून खाली उतरताहेत असा, भास त्याला होऊ लागला. दोन्ही स्नेही एकमेकांना आलिंगन देत होते. एकजण दाराशी थांबून मागं वळून पाहात होता. दुसरा एक टेबलाजवळ बसला होता. त्यानं आपल्या हातावर

मस्तक टेकलं होतं. या क्षणी अंधारात त्या आकृती त्याला धड दिसत नव्हत्या, पण लहानपणापासून पाहून पाहून ते चित्र ज्योआकिमला इतकं पाठ झालं होतं, की चित्रातला तो प्रसंग त्याच्या कल्पाचक्षुंपुढे सहज उभा राहिला.

मध्येच तो दचकला. आनंदाची लंकेर त्याच्या अंतःकरणात स्फुरली. कुणी तरी शीळ घातलीसं त्याला वाटलं. हीच शीळ ऐकू यावी म्हणून तो तासन् तास वाट पाहात बसला होता, 'आस्कोनिअस!' त्याच्या मनात आलं, अन् तो येताच खोलीत एकदम प्रकाश व उल्हास भरल्यासारखं त्याला वाटलं. त्यानं पलंगावरून उडी मारली अन् तो धावत खिडकीपाशी गेला. पण खाली रस्त्यात मघाचाच देखावा होता. त्यात बदल एवढाच झाला होता, की नोव्हेंबर महिन्यांतलं ठरीव धुकं हवेत दाटलं होतं अन् दूर अंतरावर एकच एक कंदील आता लागला होता. त्याचा अंधुक प्रकाश रस्त्यावर पडला होता. ग्रेगॉर फॉन ऑस्केनिअस दिसेल असं ज्योआकिमला वाटलं होतं, पण त्याचा मागमूसही नव्हता!

ज्योआकिमनं पुन्हा अंधरूणात अंग टाकलं, अन् आपल्या प्रिय मित्राबद्दल तो विचार करू लागला. खोलीत अंधार असूनही ग्रेगॉरची मूर्ति त्यानं आपल्या डोळ्यांपुढे उभी केली; ते शूर मर्दाला शोभेसं कपाळ, उन्हांनं तांबूस झालेला तो चेहरा, औदार्य व साहस दर्शविणाऱ्या त्या भुकुटी, द्वंद्वयुद्धात झालेल्या जखमेचा तो तोंडावरचा वण, ती चालण्याची ऐट, त्या त्याच्या हालचाली, तो त्याचा स्वर अन् ते त्याचे शब्द! जणू ते शब्द अगदी स्वच्छ स्वच्छ आपल्या कानी पडत आहेत असं ज्योआकिमला वाटलं, अन् त्यामुळे त्याच्या चित्ताची प्रसन्नता वाढली. त्याला मग वाटलं, काही घडणार नाही असं काय म्हणून? काहीतरी घडणार नव्हे घडलंच पाहिजे. दिवस काही असेच जायचे नाहीत. त्याच्या दृष्टीपुढे शस्त्रं, निशाणं, अश्वारूढ सैनिकांच्या आकृती आल्या, अन् त्या सर्वांची एकच तेजस्वी भडकलेली हालचाल झाली. सैनिकांच्या रांगामागून रांगा निघाल्या होत्या, अन् त्यांच्या अग्रभागी उंच उंच ध्वज दिमाखानं, आनंदानं नाचत फडफडत होते! सभासभांतून त्यानं ऐकलेल्या त्वेषयुक्त वाक्यांचे ध्वनी उठून त्या दृश्याची साथ करू लागले. आताशा ज्योआकिमनं देशभक्तीने भरलेली भाषणं वारंवार ऐकली होती, अन् त्यातली कितीतरी वाक्यं त्याच्या कानात अजून घुमत होती. पितृभू! देशाची इज्जत अन् शरम! - असले शब्द त्याच्या कानी सतत पडले होते. शूर कृत्यं! होय, शूर कृत्यं... तरुण ज्योआकिम

मनाशी म्हणाला. पलीकडच्या खोलीतल्या फोनोग्राफची कटकट चालूच होती. दूर कुठं तरी लागलेली आपली दृष्टि त्यानं परतविली. पायांतल्या बुटांकडे त्याचं लक्ष गेलं. ओबडधोबड अन् राठ कातड्याचे होते ते. पुरुषाला शोभणार नाही असे नव्हते, पण लष्करी अधिकाऱ्यांच्या मुलाला काही ते शोभण्यासारखे नव्हते; पण दुसरे त्याच्याजवळ नव्हतेच! तो प्रयत्नानं उठला. त्यानं बूट पायांतून काढून टाकले, अंथरूण सरळ केलं अन् पुन्हा अंग टाकलं, पण आता त्याच्या दृष्टीस त्याचे पाय पडले ते त्याला बुटाइतकेच वाईट वाटले, काळ्या, फाटक्या मोज्यांनी अर्धवट झाकलेली ती पावलं! भोकांतून बाहेर आलेले अन् जणू त्याच्याच नजरेला दीनवाणी नजर भिडवणारे ते अंगठे! ते दिसताच तरुण ज्योआकिमचं अंतःकरण एकदम निराशेनं भरून आलं. तो एकदम वळून पालथा झाला, अन् त्यानं आपलं तोंड उशीत घट्ट घट्ट खुपसलं. “सु! नको, नकोसं वाटतं सारं!” असं तो स्वतःशीच मोठ्यांदा म्हणाला, अन् त्या उद्गारांनी हृदय हलकं झाल्यासारखं त्याला वाटलं.

मग घटकाभर तो अंथरूणावर अगदी निश्चल पडून राहिला. त्याचे विचार चालूच राहिले. काय काय धाडसी आणि उदात्त कल्पना त्याच्या डोक्यात येऊन गेल्या! खरं म्हणजे त्याला झोप लागून स्वप्नं पडत होती.

त्यानं न काढता तशीच ठेवलेली कॉलर गळ्याभोवती कशीबशी राहिली होती. त्याचं मस्तक कानशिलांच्या वरच्या बाजूस अरुंद असल्यासारखं वाटे. हनुवटी दुबळी दिसे. आणि एकंदर चेहऱ्यावर पोरसवडेपणाची झाक नजरेस पडे. बुर्थ घराण्यातल्या मंडळींनी पिढ्यान्पिढ्या पसंत केलं होतं तसलंच चपटं पातळ नाक त्याच्या वाट्याला आलं होतं; अन् त्याच्या देखणेपणात न्यून उत्पन्न करणारी एक विचित्र, बारीकशी, गोल पुळी जन्मतःच त्याच्या डाव्या भुवईवर उगवलेली होती...

त्याची बहीण खोलीत आली अन् तिनं बटण दाबून दिवा लावला तेव्हा तो जागा झाला. ज्या हर्षानं अन् उल्हासानं हवेत तरंगल्यासारखं त्याला झोपेत वाटलं होतं तो सारा त्याला जागृती येताक्षणीच नष्ट झाला. उलट कसलीशी प्रतीक्षा व भीती त्याच्या नजरेत चमकली व लगेच गेली. “हातिच्या! तूच का? मला वाटलं...” असं तो उद्गारला तेव्हा त्याच्या शब्दांत निराशेचा स्वर होता.

“होय, मीच बरं.” शालॉटेनं उत्तर दिलं. तिनं सिगरेटची डबी उचलली अन् उघडली. “पुन्हा रिकामीच!” असं म्हणताना तिनं जणू निर्भर्त्सना केली, अन् त्यावेळी

तिच्या डोळ्यांची नजर नेहमीपेक्षाही अधिक करारी अन् पक्ष्यासारखी सावध व शोधक दिसली. तिचे अवयव बुर्थ कुटुंबातल्या साच्याचेच होते, पण तिचे केस तांबूस होते, अन् नासिकेच्या रेषेवर बारीक बारीक ठिपके होते. भावापेक्षा तिच्या हनुवटीच्या ठेवणीत करार व सामर्थ्य अधिक व्यक्त होत होतं. पण तिच्या हाताकडे पाहताच या मुलीनं फार कष्ट अन् दुःख सोसलं आहे असं कुणालाही वाटावं असं ते होतं, तिचं नाव शालॉटे. बुर्थ कुटुंबात हे नाव फार रूढ होतं, अन् तिला ते शोभे. ज्योआकिम तिच्या त्या हातांकडे काही वेळ टक लावून पाहात राहिला, अन् मग अव्यवस्थित पोषाखात आपण एका तरुण स्त्रीच्या सान्निध्यात आहोत हे एकदम मनात आल्यामुळे तो किंचित् त्रासिक स्वरात म्हणाला, माफ कर हं, मी असा उघडा... पण मी तरी काय करू? असा दमून गेलो होतो की...”

शालॉटेनं समयज्ञतेनं तोंड वळवलं, अन् ‘सैनिकांचे प्रयाण’ निरखून पाहण्यास आरंभ केला. ज्योआकिमनं कपडे व्यवस्थित केले अन् बूटही चढविले.

“आताशा शिकवण्या बिकवण्या बंदच आहेत वाटतं तुझ्या?” तिनं एकदम विचारलं. तिचा स्वर विलक्षण खोल व गंभीर होता, पण शब्दोच्चारानं असं काही मार्दव होतं, की त्यामुळे तिच्या बोलण्यातली तीव्रता कमी व्हावी. आवाजाच्या या असामान्य देणगीमुळे गायनकलेत ती नाव कमावील असं तिच्या घरातल्या माणसांना वाटलं होतं अन् ‘जेलेना माइकोना’ नावाच्या प्रसिद्ध रशियन गायिकेकडे ती काही दिवस शिकायला गेली होती.

आपल्या टपोऱ्या गोल डोळ्यांची नजर लावून तिनं भावाला पुन्हा विचारलं, “शिकवण्या बंदच आहेत वाटतं आताशा?”

“बंदच तर काय?”

“मग पैसे कुठले आणतोस?”

ज्योआकिमनं खांदे उडविले. “पैसे? हं! आहेत कुणा लेकाजवळ पैसे? जरूरीपुरते मिळतात कसेबसे झालं!”

“अन् कॉलेजातली व्याख्यानंही बुडवितोस मला वाटतं.”

“हो तर काय...”

शालॉटे एकदम ताठ होऊन कपड्यांच्या कपाटाला टेकून उभी राहिली. “ही कसली लक्षणं आहेत सांगू का महाराज! वाहवत चालला आहात आपण! आपली